

APUA TARPEIDEN VAI MAHDOLLISUUKSIEN MUKAAN?

SUURTEN IKÄLUOKKIEK IÄKKÄILLE VANHEMMILLEEN SEKÄ AIKUISILLE
LAPSILLEEN ANTAMAAN HOIVA- JA KÄYTÄNNÖN APUUN YHTEYDESSÄ OLEVAT
TEKIJÄT¹

Hans Hämäläinen: *VTM, tohtorikoulutettava, Sosiaalitieteiden laitos, Helsingin yliopisto*

hans.hamalainen@helsinki.fi

Janus vol. 23 (4) 2015, xxx–xxx

Janus

Tiivistelmä

Artikkelissa tarkastelen suomalaisten suurten ikäluokkien omille iäkkäille vanhemmilleen ja aikuisille lapsilleen antamaa hoiva- ja käytännön apua. Aikuisille lapsille annetulla hoiva-avulla tarkoitetaan apua lastenlasten hoidossa. Artikkelissa kysyn: 1) Ovatko suurten ikäluokkien auttamismahdollisuudet yhteydessä heidän iäkkäille vanhemmilleen sekä aikuisille lapsilleen antamaan käytännön apuun ja hoivaan? 2) Ovatko iäkkäiden vanhempien ja aikuisten lasten avun tarpeet yhteydessä suurten ikäluokkien heille antamaan käytännön apuun ja hoivaan? Tutkimuksen aineistona käytän Sukupolvien ketju -hankkeessa vuonna 2012 suurten ikäluokkien edustajilta kerättyä postikyselyaineistoa (n=2278). Tulosten mukaan suurten ikäluokkien omille iäkkäille vanhemmilleen antama apu on yhteydessä ennen kaikkea vanhempien avun tarpeisiin. Aikuisten lasten tukeminen taas kiinnittyy avun tarpeiden lisäksi laajemmin suurten ikäluokkien mahdollisuuksiin antaa apua.

JOHDANTO

Perheen velvollisuudet huolehtia täysi-ikäisten jäsentensä hyvinvoinnista ovat Suomessa vähäiset (esim. Karisto ym. 1998). Väestön ikääntymisen ja hyvinvointivaltion rahoitusperustan heikentymisen myötä julkisuudessa on kuitenkin keskusteltu siitä, pitäisikö vastuuta etenkin ikääntyneiden ihmisten huolenpidosta siirtää enemmän perheille. Tutkimusten mukaan vanhempien ja lasten väliset auttamissuhteet ovat usein varsin vireät myös maissa, joissa valtio on ottanut vastuulleen ennen perheelle kuuluneita velvollisuuksia (esim. Attias-Donfut ym. 2005; Albertini ym. 2007; Fokkema ym. 2008; Haavio-Mannila ym. 2009; Brandt 2013; Danielsbacka ym. 2013). Sen sijaan yksilöiden mah-

dollisuudet perheen tarjoamaan turvaan vaihtelevat suuresti: perheiden auttamismahdollisuudet poikkeavat toisistaan ja eri perhetaustoista tuleville on erilaiset edellytykset saada tukea (ks. Szydlik 2012). Tässä artikkelissa tarkastelen, mitkä tekijät ovat yhteydessä perhesukupolvien väliseen auttamiseen Suomessa.

Vuosina 1945–1950 syntyneet suomalaiset suuret ikäluokat ovat perhesukupolvien välisen avun kannalta mielenkiintoisessa elämänvaiheessa. Suurten ikäluokkien edustajat ovat itse pääsääntöisesti jo eläkkeellä, mutta terveydeltään edelleen varsin hyväkuntoisia (Danielsbacka ym. 2013), joten heillä voi olla verraten hyvät mahdollisuudet auttaa läheisiään. Heidän vanhempansa

ovat jo hyvin iäkkäitä ja tarvitsevat ole-tettavasti paljon apua arjessaan. Vastaa-vasti suurten ikäluokkien omat lapset ovat usein nuoria aikuisia ja esimerkiki-si opiskelu, perheen perustaminen sekä vakiintumaton asema työmarkkinoilla voivat lisätä heidän avun tarvettaan (ks. Majamaa 2012; Majamaa 2015). Aiem-pien tutkimusten mukaan suuret ikä-luokat auttavatkin runsaasti omia lapsiaan ja vanhempiaan (Haavio-Mannila ym. 2009; Danielsbacka ym. 2013). Epä-virallisen avun resurssit ovat kuitenkin rajalliset, eivätkä ne jakaudu tasapuoli-sesti perhesukupolvien välillä. Auttami-sen suuntaa tarkastelleiden tutkimusten mukaan suuret ikäluokat antavat käy-tännön apua hieman yleisemmin omil-le vanhemmilleen kuin aikuisille lapsil-leen, mutta hoiva-apua ja taloudellista tukea he tarjoavat huomattavasti to-dennäköisemmin lapsilleen kuin van-hemmilleen (Hämäläinen & Tanskanen 2010; Hämäläinen & Tanskanen 2014).

Artikkelissa tutkin, miten auttamisen mahdollisuudet ja avun tarpeet ovat yhteydessä suurten ikäluokkien iäkkäil-le vanhemmilleen sekä täysi-ikäisille lapsilleen antamaan hoiva- ja käytän-nön apuun. Aiemmassa tutkimuksessa (Hämäläinen & Tanskanen 2010) on tarkasteltu suurten ikäluokkien lapsil-leen ja vanhemmilleen antamaan ta-loudelliseen tukeen liittyviä tekijöitä, minkä vuoksi keskityn tässä hoivaan ja käytännön apuun. Hoiva-avulla tar-koitan vanhemmille annettua henki-lökohtaista hoivaa ja aikuisten lasten kohdalla apua lastenlasten hoitamisessa. Käytännön apu puolestaan viittaa arki-askareissa, kuten kotitöissä ja remon-teissa avustamiseen. Vanhemmille an-netun avun osalta tarkastelu on rajattu niihin suurten ikäluokkien edustajiin,

joilla on ainakin toinen vanhemmista elossa. Aikuisille lapsille annetun käy-tännön avun kohdalla mukana ovat ne suurten ikäluokkien vastaajat, joilla on vähintään yksi täysi-ikäinen lapsi. Lap-sille annetussa hoiva-avussa analyysi on rajattu niihin vastaajiin, joilla on myös ainakin yksi alle 12-vuotias lapsenlapsi.

FUNKTIONAALINEN SOLIDAARISUUS

Perhesosiologiassa perhesukupolvien välistä auttamista on usein lähestytty sukupolvien välisen solidaarisuuden näkökulmasta. Marc Szydlik (2008, 2012) on muotoillut aikaisempiin tut-kimukseen pohjautuen (esim. Bengt-son 1975; Bengtson & Roberts 1991; Lawton ym. 1994; Bengtson ym. 2002) mallin perhesukupolvien välisestä soli-daarisuudesta, jossa hän erottaa kolme solidaarisuuden ulottuvuutta. Nämä ovat tunnepitoinen (*affectual*), assosiatiiv-*ivinen (associational)* ja funktionaalinen (*functional*) solidaarisuus. Tunnepitoinen solidaarisuus tarkoittaa perheenjäsenten toisiaan kohtaan kokemaa läheisyyt-tä. Assosiatiivinen solidaarisuus käsit-tää sukulaisten välisen yhteydenpidon määrään ja laadun. Tässä tutkimuksessa keskityn funktionaaliseen solidaari-suuteen, jolla tarkoitetaan perhesuku-polvien välisiä taloudellisia ja ajallisia panostuksia eli annettua ja saatua apua.

Funktionaalinen solidaarisuus liittyy mahdollisuusrakenteisiin (*opportunity structures*), joilla viitataan perhesuku-polvien välisen solidaarisuuden re-surseihin ja mahdollisuuksiin (Szydlik 2008; Szydlik 2012). Esimerkiksi fyysistä läsnäoloa vaativassa avussa asuine-täisyys on keskeinen auttamisen mah-dollisuuksia määrittävä tekijä (Szydlik

2012) ja useiden tutkimusten mukaan apua annetaan vähemmän maantieteellisen etäisyyden ollessa pidempi (esim. Bonsang 2007; Mulder & Meer 2009; Danielsbacka & Tanskanen 2012). Yksilön oma terveydentila on myös auttamisen mahdollisuuksiin vaikuttava tekijä (Szydlik 2008), sillä esimerkiksi terveydelliset ongelmat voivat rajoittaa henkilön mahdollisuuksia auttaa muita. Sekä Suomea että muita Euroopan maita koskevien tutkimusten mukaan terveytensä hyväksi kokevat auttavakin todennäköisemmin lapsiaan sekä vanhempiaan kuin terveydellisistä ongelmista kärsivät (Fokkema ym. 2008; Deindl & Brandt 2011; Hämäläinen & Tanskanen 2014).

Aikaa vaativa auttaminen on riippuvainen myös auttajan työtilanteesta. Kansainvälisissä tutkimuksissa on havaittu, että työssäkäyvät antavat ajallisesti vähemmän apua kuin työelämän ulkopuolella olevat (Bonsang 2007; Kalmijin & Saraceno 2008). Lisäksi henkilön koulutustaso on yhteydessä perhesukupolvien väliseen tukeen siten, että korkeasti koulutetut auttavat yleisemmin kuin alemman tason koulutuksen saaneet (esim. Henretta ym. 2002; Deindl & Brandt 2011). Näiden ohella avun antamisen mahdollisuuksiin liittyy myös vastaajan parisuhdetilanne, jonka on havaittu olevan yhteydessä perhesukupolvien väliseen auttamiseen siten, että parisuhteessa olevat antavat enemmän lastenhoitoapua ja käytännön apua lapsilleen kuin ilman kumppania elävät (esim. Albertini ym. 2007; Fokkema ym. 2008; Majamaa 2012; Danielsbacka & Tanskanen 2015).

Mahdollisuuksien ohella funktionaalinen solidaarisuus kiinnittyy tarveraken-

teisiin (*need structures*), jotka merkitsevät yksilöiden tarpeita perhesukupolvien väliselle avulle (Szydlik 2008; Szydlik 2012). Esimerkiksi henkilöiden ikä heijastelee heidän tarvettaan avulle, sillä avuntarpeet ovat yleensä suuremmat elinkaaren alku- ja loppupäässä (esim. Bonsang 2007; Brandt 2013). Mahdollisten autettavien varallisuustilanne liittyy erityisesti heidän taloudellisen tuen tarpeeseensa (esim. Hämäläinen & Tanskanen 2010; Hiilamo & Niemelä 2011; Majamaa 2013), mutta taloudellinen tilanne voi ilmentää myös laajemmin heidän elämäntilannettaan ja avuntarpeitaan. Esimerkiksi ruotsalaisen tutkimuksen mukaan pienituloiset nuoret aikuiset saavat parempituloisiin verrattuna todennäköisemmin myös käytännön apua lähisukulaisiltaan (Björnberg & Latta 2007). Nuorten aikuisten kohdalla heidän tarpeensa liittyvät usein itsenäistymiseen ja oman perheen perustamiseen. Etenkin omien lasten saaminen saattaa lisätä avuntarvetta ja useita Euroopan maita kattavassa tutkimuksessa onkin havaittu, että pienten lastenlasten olemassaolo lisää vanhempien aikuisille lapsilleen antamaa apua. (Brandt 2013.)

Iäkkäiden vanhempien tarve avulle kumpuaa usein heidän heikentyneestä terveydentilastaan. Useita eri maita koskevien tutkimustulosten mukaan vanhemmille annetaan enemmän apua, mikäli heidän terveydentilansa arvioidaan heikoksi (Fokkema ym. 2008; Kalmijin & Saraceno 2008; Haavio-Mannila ym. 2009; Deindl & Brandt 2011). Lisäksi se, asuuko iäkäs vanhempi edelleen kotona – vai esimerkiksi vanhainkodissa – kertoo hänen avuntarpeistaan. Kotona asuminen tarkoittaa suurempaa tarvetta käytännön avulle, mutta toisaalta aiem-

missä tutkimuksissa on myös havaittu, että vanhemmat, jotka kuuluvat ammatillisen hoivan piiriin, saavat omilta lapsiltaan apua muita yleisemmin, mutta vähemmän intensiivisemmin (Fokkema ym. 2008; Brandt ym. 2009).

Elossa olevien vanhempien lukumäärä lisää apua mahdollisesti tarvitsevien määrää, mutta toisaalta iäkkäälle vanhemmalle myös oma puoliso voi olla avun lähde, joka voi näin ollen vähentää tarvetta omien lasten antamalle tuelle. Eri Euroopan maita tarkastelleiden tutkimusten mukaan puolison kanssa elävät iäkkäät vanhemmat saavatkin vähemmän apua ilman kumppania eläviin verrattuna (Bonsang 2007; Brandt ym. 2009; Brandt 2013). Lisäksi iäkkäiden vanhempien avun tarpeisiin on yhteydessä myös keskimmäisen polven sisarusten – eli iäkkäiden vanhempien lasten – lukumäärä, sillä kun mahdollisia auttajia on useampia, on tarve yhden antamalle avulle vähäisempi. Tutkimusten mukaan henkilöt, joilla on sisarusia, antavat iäkkäille vanhemmilleen vähemmän apua kuin he, joilla ei ole sisarusia (Bonsang 2007; Deindl & Brandt 2011; Brandt 2013) eli auttamisen jakautuu useamman aikuisen lapsen kesken.

PERHERAKENTEET

Vanhemman ja lapsen välinen suhde on osa laajempaa perherakennetta (*family structures*). Funktionaalinen solidaarisuus onkin auttamismahdollisuuksien ja avun tarpeiden ohella yhteydessä myös perherakenteisiin liittyviin tekijöihin. (Szydlik 2008; Szydlik 2012.) Perheenjäsenten sukupuoli on yhteydessä sekä avun esiintyvyyteen että sen koh-

dentumiseen sukupolvien välillä. Naiset antavat hoivaa miehiä yleisemmin ja vastaavasti miehet antavat naisia enemmän käytännön apua (esim. Bonsang 2007; Brandt ym. 2009; Danielsbacka ym. 2013). Naiset myös auttavat vanhempiaan miehiä yleisemmin (Schmid ym. 2012), mutta omien lasten tukemiseen miehet osallistuvat yhtä todennäköisesti kuin naisetkin (Brandt 2013). Lisäksi omien lasten kohdalla tyttäriä autetaan enemmän kuin poikia (Brandt ym. 2009; Hank & Buber 2009; Deindl & Brandt 2011; Brandt 2013).

Vastaavasti perheenjäsenten lukumäärä lisää mahdollisten autettavien määrää ja saattaa aiheuttaa resurssien jakautumista sukulaisten kesken ja siten vähentää yksittäisten sukulaisten tukemista. Aikuisten lasten on havaittu auttavan vanhempiaan todennäköisemmin silloin, kun heillä ei ole omia lapsia (Brandt ym. 2009) ja vastaavasti suurempi lapsiluku on yhteydessä vähäisempään hoiva-avun antamiseen iäkkäille vanhemmille (Grundy & Henretta 2006). Lapsille annetun avun suhteen omien lasten lukumäärä voi lisätä tuen kokonaismäärää (Fokkema ym. 2008), mutta vähentää apua yksittäisen lapsen näkökulmasta, sillä vanhempien tuki hajautuu useammalle lapselle (Brandt ym. 2009; Deindl & Brandt 2011).

Tässä tutkimuksessa keskityn tarkastelemaan auttamismahdollisuuksien ja avun tarpeiden yhteyttä perhesukupolvien väliseen tukeen. Analyyseissä otan kuitenkin huomioon vastaajien perherakenteet ja vakioin edellä mainitut auttamiseen yhteydessä olevat tekijät.

TUTKIMUSKYSYMYKSET

Aiempien tutkimusten perusteella tiedämme, että suomalaiset suuret ikäluokat auttavat runsaasti omia vanhempiaan ja lapsiaan (Haavio-Mannila ym. 2009; Danielsbacka ym. 2013), ja että avun nettovirta painottuu alaspäin perhesukupolvien välillä (Hämäläinen & Tanskanen 2010; Hämäläinen & Tanskanen 2014). Kansainväliset tutkimukset osoittavat, että auttamisen mahdollisuudet sekä avun tarpeet ovat yhteydessä omille vanhemmille ja lapsille annettuun apuun (esim. Bonsang 2007; Fokkema ym. 2008; Brandt ym. 2009; Brandt 2013), mutta emme kuitenkaan tiedä tarkemmin sitä, miten eri tekijät ovat yhteydessä perhesukupolvien väliseen auttamiseen Suomessa. Laajempi ymmärrys auttamiseen yhteydessä olevista tekijöistä tarjoaa tärkeää tietoa esimerkiksi sosiaali- ja perhepolitiikan tueksi. Tässä artikkelissa tutkin suomalaisten suurten ikäluokkien omille iäkkäille vanhemmilleen sekä aikuisille lapsilleen antamaa hoiva- ja käytännön apua. Kysyn:

- 1) Ovatko suurten ikäluokkien auttamismahdollisuudet yhteydessä heidän iäkkäille vanhemmilleen sekä aikuisille lapsilleen antamaan käytännön apuun ja hoivaan?
- 2) Ovatko iäkkäiden vanhempien ja aikuisten lasten avun tarpeet yhteydessä suurten ikäluokkien heille antamaan käytännön apuun ja hoivaan?

AINEISTOT JA MENETELMÄT

Tutkimus on osa Sukupolvien ketju -tutkimushanketta, jossa selvitetään

suurten ikäluokkien sekä heidän lastensa ja vanhempiensa auttamissuhteita ja vuorovaikutusta. Käytän tässä artikkelissa hankkeen toisen kierroksen postikyselyaineistoa, joka kerättiin vuonna 2012. Kysely suunnattiin suomalaisille ja Suomessa asuville vuosina 1945–1950 syntyneille suurten ikäluokkien edustajille (lukuun ottamatta ahvenanmaalaisia). Kyselyyn vastasi 2278 henkilöä ja vastausosuus oli 65 prosenttia. (Aineiston keruusta ja edustavuudesta tarkemmin, ks. Danielsbacka ym. 2013.)

Kyselylomakkeessa vastaajilta tiedusteltiin kuinka usein he ovat antaneet hoiva- ja käytännön apua omille vanhemmilleen sekä lapsilleen kyselyä edeltäneen 12 kuukauden aikana. Lomakkeessa ohjeistettiin, että käytännön avulla tarkoitetaan muun muassa koti- ja pihatöissä, remontissa ja tekniikan käytössä avustamista. Vanhemmille annettavan hoiva-avun taas täsmennettiin tarkoittavan henkilökohtaista hoivaa tai apua esimerkiksi pukeutumisessa, syömisessä ja peseytymisessä. Omille lapsille annetusta henkilökohtaisesta hoivasta ei erikseen tiedusteltu, sillä on luultavaa, että hyvin harva suurten ikäluokkien vastaajien lapsista on sen tarpeessa. Lapsille annetulla hoiva-avulla tarkoitan tässä tutkimuksessa suurten ikäluokkien aikuisille lapsilleen antamaa lastenhoitoapua eli apua lastenlasten hoitamisessa.

Luokittelin uudelleen auttamista kuvaavat muuttujat kolmeen luokkaan (0 = ei ole antanut apua, 1 = on antanut apua harvemmin kuin kerran kuukaudessa, 2 = on antanut apua ainakin kerran kuukaudessa). Lomakkeessa lastenhoitoapua koskevan kysymyksen vastausvaihtoehdot ovat hieman muista

poikkeavia, minkä takia olen sisällyttänyt täsmälleen yhden kerran kuukaudessa lastenhoitoa antaneet luokkaan 1 kuuluviksi (alkuperäinen vastausvaihtoehto: 7–12 kertaa vuodessa). Jatkossa käytän selkeyden ja tekstin sujuvuuden vuoksi luokista nimityksiä: ei apua (0), apua satunnaisesti (1) ja apua toistuvasti (2). Taulukossa 1 on esitetty uudelleenluokiteltujen auttamismuuttujien jakaumat.

Kohdejoukkojen seulomisen jälkeen muutin aineiston Stata-ohjelman avulla niin sanottuun pitkään muotoon. Tämä tarkoittaa sitä, että muodostin uuden aineiston, jossa havaintoyksiköinä ovat vastaajien lapset ja vanhemmat. Tällöin vastaajista muodostuu yhtä monta havaintoa kuin heillä on lapsia tai vanhempia. Lomakkeessa vastaajilta kysyttiin tietoja neljän vanhimman lapsen sekä äidin ja isän osalta erikseen. Aineiston pitkässä muodossa vanhempia

Taulukko 1. Suurten ikäluokkien lapsilleen ja vanhemmilleen antama hoiva- ja käytännön apu n (%). Havainnot aineiston pitkästä muodosta.

	Käytännön apu		Hoiva-apu	
	Vanhemmille ^a	Lapsille ^b	Vanhemmille ^a	Lapsille ^c
Ei apua	144 (30)	1235 (41)	255 (53)	515 (26)
Apua satunnaisesti	158 (33)	1326 (44)	93 (19)	901 (45)
Apua toistuvasti	176 (37)	458 (15)	135 (28)	572 (29)
Yhteensä	478 (100)	3019 (100)	483 (100)	1988 (100)

^a Vastaajat, joilla vähintään yksi vanhempi, joka ei asu vastaajan kanssa

^b Vastaajat, joilla vähintään yksi täysi-ikäinen lapsi, joka ei asu vastaajan kanssa

^c Vastaajat, joilla vähintään yksi aikuinen lapsi sekä alle 12-vuotias lapsenlapsi

Vanhemmille annetun hoiva- ja käytännön avun analyysiin poimin mukaan vain ne vastaajat, joilla on ainakin toinen vanhempi elossa eikä tämä vanhempi asu vastaajan kanssa samassa kotitaloudessa. Vastaavasti lapsille annetun käytännön avun kohdalla vastaajalla tulee olla vähintään yksi kotoa pois muuttanut täysi-ikäinen lapsi ja hoiva-avun osalta lisäksi yksi tai useampi alle 12-vuotias lapsenlapsi. Seulotussa aineistossa suurten ikäluokkien vanhemmat ovat keskimäärin 89-vuotiaita (vaihteluväli 79–101 vuotta). Aikuisia lapsia koskevissa seulotuissa aineistoissa heidän keskimääräinen ikänsä on noin 37 vuotta (vaihteluväli 18–51 vuotta).

koskevissa analyyseissä vastaajalta voi olla mukana kaksi havaintoa ja lapsia koskevissa tarkasteluissa enintään neljä havaintoa. Aineiston muuttaminen pitkään muotoon merkitsee sitä, että havainnot eivät ole toisistaan riippumattomia, mikä on huomioitu analyyseissa.

Tutkimuksen menetelmänä käytän multinomiaalista logistista regressioanalyysiä, jonka avulla tarkastelen lapsille ja vanhemmille annetun avun vetosuhteita (odds ratios, OR). Kaikissa malleissa referenssikategoriana on ”ei lainkaan auttaneiden” ryhmä. Analyysissä tutkin, mitkä mahdollisuus- ja tarvetekijät ovat yhteydessä suurten ikäluokkien omille vanhemmilleen sekä aikuisille lapsilleen

antamaan hoiva- ja käytännön apuun. Mahdollisuusmuuttujiin lukeutuu vastaajan parisuhdetilanne, koulutusaste, pääasiallinen toiminta, koettu terveydentila ja maantieteellinen asuinetaisyys vanhempiin/lapsiin. Tarvemuuttujiin puolestaan sisältyy vanhempia koskevassa analyysissä vanhempien ikä, elossa olevien vanhempien lukumäärä, vanhempien asuinpaikka, vanhempien arvioitu terveydentila ja vanhempien arvioitu taloudellinen tilanne sekä vastaajan omien sisarusten määrä. Aikuisia lapsia koskevassa analyysissä avun tarpeita kuvaaviin muuttujiin sisältyy lasten ikä ja lasten arvioitu taloudellinen tilanne sekä lapsenlapset. Aikuisille lapsille annetun hoivan kohdalla vastaajalla tulee kuitenkin olla vähintään yksi alle 12-vuotias lapsenlapsi, minkä takia analyysissä käytän sen sijasta lastenlasten lukumäärää. Taulukossa 2 on esitetty seulottujen aineistojen havaintojen jakaumat analyysissä tarkasteltavien muuttujien mukaan.

Edellä esitettyjen muuttujien lisäksi olen analyyseissä huomionut myös ne perherakenteelliset tekijät, jotka aiempien tutkimusten mukaan ovat yhteydessä perhesukupolvien väliseen apuun. Lasten ja vanhempien auttamista koskevissa malleissa olen vakioinut seuraavat muuttujat: vastaajan sukupuoli, lapsen/vanhemman sukupuoli, omien lasten sekä elossa olevien vanhempien lukumäärä ja vanhempia koskevissa analyyseissä myös sen, onko vastaajalla alle 12-vuotiaita lapsenlapsia. Näitä muuttujia koskevat multinomiaalisen logistisen regressioanalyysin tulokset on esitetty liitetaulukoissa 1 ja 2.

TULOKSET

Vanhemmille ja lapsille annettu käytännön apu

Taulukossa 3 on esitetty multinomiaalisen logistisen regressioanalyysin tulokset koskien suurten ikäluokkien edustajien omille vanhemmilleen ja aikuisille lapsilleen antamaa käytännön apua. Taulukossa on yhteensä neljä mallia, joista kaksi koskee vanhempien ja kaksi lasten auttamista käytännön toimissa. Jokaisessa mallissa referenssikategoriana ovat ne, jotka eivät ole auttaneet lainkaan kyseessä olevaa ryhmää (vanhempia tai lapsia).

Auttamisen mahdollisuuksiin liittyvistä muuttujista ainoastaan asuinetaisyys on tilastollisesti merkitsevästi yhteydessä vanhemmille annettuun käytännön apuun: suurten ikäluokkien edustajien ja heidän vanhempiensa välisen asuinetaisyyden ollessa pidempi on vanhemmille annetun toistuvan käytännön avun todennäköisyys pienempi. Tarkasteltaessa aikuisille lapsille annettua käytännön apua huomataan, että useampi mahdollisuusrakenteiden muuttuja on tilastollisesti merkitsevästi yhteydessä auttamiseen. Parisuhteessa elävät auttavat lapsiaan todennäköisemmin sekä satunnaisesti että toistuvasti kuin ne vastaajat, joilla ei ole kumppania. Koulutuksen osalta korkeakoulutetut auttavat myös molemmissa käytännön avun malleissa todennäköisemmin lapsiaan verrattuna enintään perusasteen opinnot suorittaneisiin. Suurten ikäluokkien edustajien pääasiallinen toiminta on yhteydessä käytännön avun antamiseen siten, että eläkkeellä olevat auttavat todennäköisemmin toistuvasti lapsiaan kuin edelleen työssä käyvät vastaajat.

Taulukko 2. Aineiston kuvailevat tiedot. Havainnot selittävien muuttujien mukaan.

	Hoiva- ja käytännön apu vanhemmille ^a		Käytännön apu lapsille ^b		Hoiva-apu lapsille ^c	
	n	%	n	%	n	%
Mahdollisuusmuuttajat						
Vastaajan parisuhdetilanne						
<i>Ei kumppania</i>	119	25	314	18	201	17
<i>Parisuhteessa</i>	362	75	1427	82	975	83
Vastaajan koulutusaste						
<i>Perusaste tai alempi</i>	125	26	536	31	352	30
<i>Keskiaste</i>	242	50	897	51	614	52
<i>Korkea-aste</i>	114	24	308	18	210	18
Vastaajan pääasiallinen toiminta						
<i>Työssä</i>	98	20	293	17	193	16
<i>Eläkkeellä</i>	355	74	1363	78	936	80
<i>Muu</i>	28	6	85	5	47	4
Vastaajan koettu terveydentila						
<i>Enintään kohtalainen</i>	213	44	794	46	525	45
<i>Hyvä</i>	268	56	947	54	651	55
Asuinetäisyys (km) vanhempaan/lapseen (ka)^d	490	121	3019	130	1988	129
Tarvemuuttajat						
Vanhemman/lapsen ikä (ka)^d	490	89	3019	37	1988	37
Elossa olevien vanhempien määrä						
<i>Vain toinen elossa</i>	443	92	-	-	-	-
<i>Molemmat elossa</i>	38	8	-	-	-	-
Vanhempien asuinpaikka						
<i>Omassa kodissaan</i>	303	63	-	-	-	-
<i>Vähintään toinen vanhempi muualla^e</i>	178	37	-	-	-	-
Vanhempien arvioitu terveydentila						
<i>Molempien ainakin kohtalainen</i>	280	58	-	-	-	-
<i>Vähintään toisen huono</i>	201	42	-	-	-	-
Vanhemman/lapsen arvioitu taloudellinen tilanne^d						
<i>Pienituloinen</i>	286	58	697	23	390	19
<i>Keskituloinen</i>	123	25	1423	47	949	48
<i>Hyvin toimeentuleva</i>	81	17	899	30	649	33
Vastaajan sisarusten määrä (ka)	481	2,86	-	-	-	-
Alle 12-vuotiaita lapsenlapsia						
<i>Ei ole</i>	-	-	565	32	-	-
<i>On</i>	-	-	1176	68	-	-
Lastenlasten määrä	-	-	-	-	1176	3,71

^a Vastaajat, joilla ainakin yksi elossa oleva vanhempi, joka ei asu vastaajan kanssa

^b Vastaajat, joilla ainakin yksi täysi-ikäinen lapsi, joka ei asu vastaajan kanssa

^c Vastaajat, joilla ainakin yksi aikuinen lapsi sekä alle 12-vuotias lapsenlapsi

^d Havainnot aineiston pitkästä muodosta.

^e Vanhemmat, jotka asuvat palvelutalossa, vanhainkodissa, sairaalassa, sukulaisten luona tai muussa paikassa kuin omassa kodissaan

Taulukko 3. Multinomiaalinen logistinen regressioanalyysi: suurten ikäluokkien vanhemmilleen sekä lapsilleen antama käytännön apu (odds ratios, OR) (ref. ei lainkaan apua).

	Apu vanhemmille ^a		Apu lapsille ^b	
	Satunnaisesti	Toistuvasti	Satunnaisesti	Toistuvasti
Mahdollisuusmuuttajat				
Vastaajan parisuhdetilanne				
<i>Ei kumppania</i>	1	1	1	1
<i>Parisuhteessa</i>	0,87	1,25	1,50**	1,46*
Vastaajan koulutusaste				
<i>Perusaste tai alempi</i>	1	1	1	1
<i>Keskiaste</i>	1,01	1,3	1,24	1,07
<i>Korkea-aste</i>	1,91	2,06	1,87***	1,64*
Vastaajan pääasiallinen toiminta				
<i>Työssä</i>	1	1	1	1
<i>Eläkkeellä</i>	0,94	1,09	1,17	1,82**
<i>Muu</i>	1,12	1,84	1,15	1,1
Vastaajan koettu terveydentila				
<i>Enintään kohtalainen</i>	1	1	1	1
<i>Hyvä</i>	1,14	1,39	1,12	1,26
Asuinetäisyys vanhempaan/lapseen	0,99	0,99***	0,99***	0,99***
Tarvemuuttajat				
Vanhemman/lapsen ikä	1,03	1,13**	0,96***	0,92***
Elossa olevien vanhempien määrä				
<i>Vain toinen elossa</i>	1	1	-	-
<i>Molemmat elossa</i>	1,34	0,58	-	-
Vanhempien asuinpaikka				
<i>Omassa kodissaan</i>	1	1	-	-
<i>Vähintään toinen vanhempi muualla</i>	0,23***	0,15***	-	-
Vanhempien arvioitu terveydentila				
<i>Molempien ainakin kohtalainen</i>	1	1	-	-
<i>Vähintään toisen huono</i>	0,83	1,65	-	-
Vanhemman/lapsen taloudellinen tilanne				
<i>Pienituloinen</i>	1	1	1	1
<i>Keskituloinen</i>	0,93	1,85	1,26*	1,02
<i>Hyvin toimeentuleva</i>	0,79	1,09	1,07	0,91
Omien sisarusten määrä	0,99	0,86*	-	-
Alle 12-vuotiaita lapsenlapsia				
<i>Ei ole</i>	-	-	1	1
<i>On</i>	-	-	1,40*	1,67**
	pseudo r ² =0,14 n=478		pseudo r ² =0,07 n=3019	

^a mallissa vakioitu myös vastaajan ja vanhemman sukupuoli, omien lasten lukumäärä ja alle 12-vuotiaat lapsenlapset

^b mallissa vakioitu myös vastaajan ja lapsen sukupuoli, omien lasten ja elossa olevien vanhempien lukumäärä

*p<.05 **p<.01 ***p<.001

Lisäksi asuinetäisyys on negatiivisesti yhteydessä lapsille annettuun käytännön apuun molemmissa malleissa: auttamisen todennäköisyys pienenee, kun asuinetäisyyden kilometrimäärä kasvaa.

Avun tarpeisiin liittyvistä muuttujista ikä on tilastollisesti merkitsevästi yhteydessä molempiin suuntiin (vanhemmille ja lapsille) annettuun apuun. Iäkkäämpiä vanhempia autetaan todennäköisemmin toistuvasti kuin nuorempia ja vastaavasti nuorempia aikuisia lapsia autetaan todennäköisemmin sekä satunnaisesti että toistuvasti kuin varttuneempia lapsia. Vanhempien asuinpaikka on yhteydessä heille satunnaisesti ja toistuvasti annettuun käytännön apuun siten, että edelleen omassa kodissa asuville vanhemmille annetaan käytännön apua todennäköisemmin kuin tilanteessa, jossa vähintään toinen vanhemmista asuu muualla kuin kotonaan eli palvelutalossa, vanhainkodissa tai sukulaisen luona. Myös vastaajan sisarusten lukumäärä on yhteydessä vanhemmille annettuun käytännön apuun: vastaajat, joilla ei ole sisaruksia, antavat vanhemmilleen todennäköisemmin toistuvaa käytännön apua kuin ne, joilla on sisaruksia.

Se, onko suurten ikäluokkien edustajilla alle 12-vuotiaita lastenlapsia, on tilastollisesti merkitsevästi yhteydessä satunnaisen ja toistuvan käytännön avun antamiseen aikuisille lapsille: vastaajat, joilla on pieniä lapsenlapsia antavat apua todennäköisemmin verrattuna vastaajiin, joilla ei ole alle 12-vuotiaita lapsenlapsia. Lisäksi vastaajan arvio omien lasten taloudellisesta tilanteesta on yhteydessä lapsille satunnaisesti annettuun käytännön apuun siten, että keskituloisille annetaan todennäköisemmin apua

kuin pienituloisille aikuisille lapsille.

Vanhemmille ja lapsille annettu hoiva-apu

Taulukossa 4 on esitetty multinomiaalisen logistisen regressioanalyysin tulokset koskien suurten ikäluokkien edustajien omille vanhemmilleen antamaa hoivaa ja aikuisille lapsilleen antamaa lastenhoitoapua. Taulukossa on yhteensä neljä mallia, joista kaksi koskee hoivan antamista vanhemmille ja kaksi lastenhoitoavun antamista aikuisille lapsille. Jokaisessa mallissa referenssikategoriana ovat ne, jotka eivät ole antaneet lainkaan apua kyseessä olevalle ryhmälle (vanhemmille tai lapsille).

Auttamisen mahdollisuuksiin liittyvistä muuttujista ainoastaan asuinetäisyys on tilastollisesti merkitsevästi yhteydessä hoiva-avun antamiseen omille vanhemmille: maantieteellisen etäisyyden ollessa pidempi on toistuvan hoiva-avun antamisen suhteellinen todennäköisyys pienempi. Asuinetäisyys on vastaavalla tavalla negatiivisesti yhteydessä myös aikuisille lapsille satunnaisesti ja toistuvasti annettuun lastenhoitoapuun. Aikuisten lasten kohdalla kuitenkin myös useampi auttamisen mahdollisuuksia kuvaavista muuttujista on tilastollisesti merkitsevästi yhteydessä avun antamiseen.

Parisuhteessa elävät suurten ikäluokkien edustajat auttavat lapsiaan sekä satunnaisesti että toistuvasti lastenhoidossa todennäköisemmin kuin ne, joilla ei ole kumppania. Korkea-asteen opinnot suorittaneet auttavat lapsiaan molemmissa malleissa todennäköisemmin kuin enintään perusasteen käyneet vastaajat. Vastaajan pääasiallinen toiminta on yhteydessä aikuisille

Taulukko 4. Multinomiaalinen logistinen regressioanalyysi: suurten ikäluokkien vanhemmilleen sekä lapsilleen antama hoiva-apu (odds ratios, OR) (ref. ei lainkaan apua).

	Apu vanhemmille ^a		Apu lapsille ^b	
	Satunnaisesti	Toistuvasti	Satunnaisesti	Toistuvasti
Mahdollisuusmuuttajat				
Vastaajan parisuhdetilanne				
<i>Ei kumppania</i>	1	1	1	1
<i>Parisuhhteessa</i>	0,77	1,09	2,06***	1,93**
Vastaajan koulutusaste				
<i>Perusaste tai alempi</i>	1	1	1	1
<i>Keskiaste</i>	1,48	0,96	1,05	1,19
<i>Korkea-aste</i>	1,44	0,98	1,56*	2,14**
Vastaajan pääasiallinen toiminta				
<i>Työssä</i>	1	1	1	1
<i>Eläkkeellä</i>	0,64	0,67	1,25	1,94**
<i>Muu</i>	0,63	1,46	0,54	1,33
Vastaajan koettu terveydentila				
<i>Enintään kohtalainen</i>	1	1	1	1
<i>Hyvä</i>	0,72	1,03	1,23	1,43*
Asuinetäisyys vanhempaan/lapseen	1,01	0,99**	0,99***	0,99***
Tarvemuuttajat				
Vanhemman/lapsen ikä	1,08*	1,16***	1,01	0,97
Elossa olevien vanhempien määrä				
<i>Vain toinen elossa</i>	1	1	-	-
<i>Molemmat elossa</i>	0,53	0,74	-	-
Vanhempien asuinpaikka				
<i>Omassa kodissaan</i>	1	1	-	-
<i>Vähintään toinen vanhempi muualla</i>	1,51	1,91*	-	-
Vanhempien arvioitu terveydentila				
<i>Molempien ainakin kohtalainen</i>	1	1	-	-
<i>Vähintään toisen huono</i>	3,05***	5,63***	-	-
Vanhemman/lapsen taloudellinen tilanne				
<i>Pienituloinen</i>	1	1	1	1
<i>Keskituloinen</i>	1,62	1,96*	2,43***	2,65***
<i>Hyvin toimeentuleva</i>	1,29	1,45	2,67***	3,25***
Omien sisarusten määrä	0,99	0,91	-	-
Lastenlasten määrä	-	-	1,02	1,07*
	pseudo r ² =0,17	n=483	pseudo r ² =0,14	n=1988

^a mallissa vakioitu myös vastaajan ja vanhemman sukupuoli, omien lasten lukumäärä ja alle 12-vuotiaat lapsenlapset

^b mallissa vakioitu myös vastaajan ja lapsen sukupuoli, omien lasten ja elossa olevien vanhempien lukumäärä

*p<.05 **p<.01 ***p<.001

lapsille annettuun lastenhoitoapuun siten, että eläkkeellä olevat antavat toistuvaa lastenhoitoapua lapsilleen todennäköisemmin kuin töissä käyvät suurten ikäluokkien edustajat. Lisäksi vastaajan koettu terveydentila on yhteydessä aikuisille lapsille annettuun lastenhoitoapuun siten, että terveytensä hyväksi kokevat antavat todennäköisemmin toistuvaa apua kuin terveytensä enintään kohtalaiseksi mieltävät.

Avun tarpeita kuvaavista muuttujista autettavan ikä on tilastollisesti merkittävästi yhteydessä vain vanhemmille annettuun hoivaan ja iäkkäämpiä vanhempia autetaan todennäköisemmin sekä satunnaisesti että toistuvasti. Kun vähintään toisen vanhemman terveydentila arvioidaan huonoksi, antavat suuret ikäluokat hoiva-apua molemmissa malleissa todennäköisemmin verrattuna vastaajiin, jotka arvioivat elossa olevien vanhempiensa terveydentilan ainakin kohtalaiseksi. Lisäksi jos vähintään toinen vanhemmista asuu palvelutalossa, vanhainkodissa tai muun sukulaisten luona, annetaan toistuvaa hoivaa todennäköisemmin kuin tilanteessa, jossa vanhemmat asuvat omassa kodissaan. Näiden ohella vastaajan arvio vanhempiensa taloudellisesta tilanteesta on yhteydessä auttamiseen siten, että keskituloisille vanhemmille annetaan todennäköisemmin toistuvaa hoivaa kuin pienituloisiksi arvioituille.

Aikuisten lasten auttamisen kohdalla ne suurten ikäluokkien edustajat, joilla on useampia lapsenlapsia antavat toistuvaa lastenhoitoapua todennäköisemmin kuin vastaajat, joilla on vain yksi lapsenlapsi. Lisäksi arvio lasten taloudellisesta tilanteesta on tilastollisesti merkittävästi yhteydessä lasten auttamiseen

molemmissa malleissa: keskituloisia ja hyvin toimeentulevia aikuisia lapsia autetaan todennäköisemmin lastenhoidossa kuin pienituloisiksi arvioituja.

JOHTOPÄÄTÖKSET

Tässä artikkelissa olen tutkinut suurten ikäluokkien iäkkäille vanhemmilleen ja aikuisille lapsilleen antamaa käytännön apua sekä vanhemmille annettua hoivaa ja lapsille annettua lastenhoitoapua. Analyysissä olen hyödyntänyt teoriaa perhesukupolvien välisestä funktionaalista solidaarisuudesta (Szydlik 2008; Szydlik 2012) ja tutkinut mahdollisuusek sekä tarverakenteiden yhteyttä avun antamiseen eri perhesukupolville. Tulokset tiivistäen voidaan sanoa, että iäkkäiden vanhempien auttaminen liittyy ennen kaikkea heidän avun tarpeisiinsa, kun taas aikuisten lasten tukeminen kiinnittyy tarpeiden lisäksi laajemmin auttamisen mahdollisuuksiin. Auttämismahdollisuuksiin lukeutuvista tekijöistä ainoastaan asuinetäisyys on yhteydessä vanhemmille – kuten myös aikuisille lapsille – annettuun hoiva- ja käytännön apuun: lähempänä asuvia vanhempia ja lapsia autetaan todennäköisemmin kuin etäämmällä asuvia (ks. myös esim. Mulder & Meer 2009; Szydlik 2012). Tulosta selittää se, että niin hoiva- kuin käytännön apukin edellyttävät tavallisesti fyysisistä läsnäoloa.

Aikuisten lasten kohdalla useampi auttämismahdollisuuksia kuvaava tekijä on yhteydessä avun antamiseen. Parisuhteessa olevat suurten ikäluokkien edustajat antavat lastenhoito- ja käytännön apua lapsilleen todennäköisemmin kuin ilman kumppania elävät (ks. myös Albertini ym. 2007; Fokkema

ym. 2008). Parisuhde saattaa tarkoittaa yksilön parempia toimintaedellytyksiä: kun esimerkiksi kotitalouden arjesta vastaa yhden sijasta kaksi henkilöä, on yksilöillä luultavasti paremmat mahdollisuudet panostaa myös kodin ulkopuolisiin läheisiinsä. Samoin se, että korkeammin koulutetut auttavat vähemmän koulutettuja todennäköisemmin lapsiaan lastenhoidossa ja käytännön toimissa (ks. myös Henretta ym. 2002; Deindl & Brandt 2011) liittyyne edullisempaan toimintaympäristöön: korkeammin koulutetuilla saattaa usein olla esimerkiksi joustavimmat työajat ja heidän työtehtävänsä ovat tavallisesti fyysisesti vähemmän kuormittavia kuin vähän koulutusta edellyttävät työt.

Hoiva- ja käytännön apu ovat sidoksissa aikaresursseihin, minkä myötä se, käykö henkilö töissä, vaikuttaa olennaisesti hänen avun antamisen mahdollisuuksiinsa (Bonsang 2007; Kalmijin & Saraceno 2008). Tulosten mukaan eläkkeellä olevat suurten ikäluokkien edustajat antavatkin työssä käyviä todennäköisemmin toistuvaa lastenhoito- ja käytännön apua aikuisille lapsilleen. Myös terveys vaikuttaa olennaisesti henkilön mahdollisuuksiin tarjota apua (esim. Szydlik 2008) ja tulosten mukaan oman terveytensä hyväksi kokevat antavat toistuvaa lastenhoitoapua aikuisille lapsilleen todennäköisemmin kuin oma terveytensä korkeintaan kohtalaiseksi arvioivat suurten ikäluokkien edustajat.

Auttamisen sidos avun tarpeisiin nousee esiin molempien sukupolvien auttamisen kohdalla. Kuten aiemmissa tutkimuksissa (esim. Bonsang 2007; Brandt 2013) on havaittu, autettavien ikä heijastelee eri elämänvaiheisiin liittyviä avun tarpeita ja apua annetaan

todennäköisemmin vanhemmista iäkkäämmille sekä aikuisista lapsista nuoremille. Aikuisille lapsille annettun lastenhoitoavun kohdalla ikä ei kuitenkaan ole merkitsevä tekijä, mikä johtuu siitä, että tarpeet liittyvät nimenomaan lapsenlapsen olemassaoloon ja analyysi on rajattu niihin, joilla on pieniä lapsenlapsia. Tulosten mukaan lastenlasten lukumäärä onkin positiivisesti yhteydessä toistuvan lastenhoitoavun antamiseen lapsille. Suuret ikäluokat antavat todennäköisemmin myös käytännön apua aikuisille lapsilleen silloin, kun heillä on alle 12-vuotiaita lapsenlapsia ja voidaan olettaa, että kyse on siitä, että pienet lapsenlapset lisäävät aikuisten lasten tarpeita käytännön avulle. Lisäksi lastenhoitoapua, kuten myös satunnaista käytännön apua, annetaan todennäköisemmin taloudellisesti paremmin toimeentuleville kuin pienituloisille aikuisille lapsille. Tulos saattaa heijastella sitä, että korkeampi tulotaso voi usein merkitä myös työntäyteistä ja mahdollisesti epäsäännöllistä arkea, mikä lisää tarvetta lastenhoitoavulle (ks. Majamaa 2012; Majamaa 2015).

Iäkkäiden vanhempien tarpeet liittyvät usein heidän terveydentilaansa (Fokkema ym. 2008; Kalmijin & Saraceno 2008; Deindl & Brandt 2011). Analyysin perusteella vanhempien heikoksi arvioitun terveydentilan yhteys heille annettuun apuun tulee kuitenkin esiin vain hoivan kohdalla. Käytännön avun tarve voikin liittyä myös moniin muihin kuin terveydellisiin tekijöihin. Tulokset osoittavat, että käytännön apua annetaan todennäköisemmin, jos vanhemmat asuvat edelleen omassa kodissaan, mikä varmastikin liittyy siihen, että iäkkään henkilön itsenäinen asuminen lisää käytännön avun tarvetta.

Sen sijaan vanhemmille annetaan hoivaa todennäköisemmin silloin, kun ainakin toinen vanhempi asuu muualla kuin omassa kodissaan eli hoivalaitoksessa tai sukulaisen luona. Eri Euroopan maita koskevilla tutkimuksissa on havaittu, että hoivapalveluiden piiriin kuuluvat iäkkäät vanhemmat saavat yleisemmin tukea myös omilta lapsiltaan (Fokkema ym. 2008; Brandt ym. 2009). Toisaalta tuloksessa voi olla kyse osittain myös siitä, että yksin omassa kodissaan asuvilla iäkkäillä vanhemmilla saattaa olla suurempi avun tarve kuin puolison kanssa yhdessä asuvilla vanhemmilla, sillä oma puoliso voi olla myös keskeinen avun lähde (esim. Bonsang 2007; Brandt 2013). Mahdollisten auttajien määrän yhteys avun antamiseen vanhemmille nousee esiin myös siinä, että ne suurten ikäluokkien edustajat, joilla ei ole sisaruksia antavat käytännön apua todennäköisemmin vanhemmilleen kuin ne, joilla on sisaruksia. Tämä ilmentää sitä, että tarve yhden tahon antamalle avulle on pienempi, kun mahdollisia auttajia on useampia.

Edellä mainittujen tekijöiden lisäksi myös vanhempien arvioitu tulotaso on yhteydessä heille annettuun hoivapuun. Suuret ikäluokat antavat nimitään toistuvaa hoivaa todennäköisemmin keskituloisille kuin pienituloisille vanhemmille. Vastaavanlainen suuntaus on nähtävissä myös satunnaisen hoivan kohdalla, mutta tulokset eivät ole tilastollisesti merkitseviä. Aiemmissä tutkimuksissa on havaittu, että vanhemmat ikään kuin palkitsevat lapsiaan saamastaan avusta (Brandt ym. 2009; Brandt 2013) ja näin ollen heidän paremmat taloudelliset resurssit saattavat myös kannustaa aikuisia lapsia tarjoamaan heille apuaan. Jatkotutkimuksissa olisikin tärkeää tutkia myös avun

vastavuoroisuuden merkitystä perhesukupolvien välisessä avussa: sisältääkö esimerkiksi vanhempien auttaminen enemmän vastavuoroisuutta kuin omien lasten tukeminen?

On huomattava, että perhesukupolvi-
en välinen solidaarisuus on sidoksissa myös laajempaan yhteiskunnalliseen kontekstiinsa (Szydlik 2008; Szydlik 2012). Hyvinvointivaltio voi vähentää välitöntä tarvetta perhesukupolvi-
väliselle avulle, mutta toisaalta sosiaalipoliittiset panostukset vaikuttavat auttamisen mahdollisuuksiin lisäämällä tai ylläpitämällä ihmisten resurseja (Deindl & Brandt 2011; Igel & Szydlik 2011; Brand & Deindl 2013). Esimerkiksi eläkejärjestelmä mahdollistaa ikääntyneiden, mutta edelleen toimintakykyisten ihmisten jättäytymisen pois työelämästä ja siten lisää epävirallisen avun vaatimia ajallisia resurseja. Tämä puolestaan näkyy esimerkiksi siten, että eläkkeellä olevat suurten ikäluokkien edustajat panostavat enemmän aikuisiin lapsiinsa. Paremmilla aikaresursseilla ja iäkkäille vanhemmille annetulla avulla ei kuitenkaan näytä olevan vastaavanlaista yhteyttä. Tämä saattaa ilmentää aikaisempien tutkimusten havaintoa siitä, että suuret ikäluokat ovat yleensä taipuvaisempia antamaan apua sukupolvien ketjuissa alas- kuin ylöspäin (Hämäläinen & Tanskanen 2010; Hämäläinen & Tanskanen 2014). Tässä esittämäni tulokset täydentävät kuvaa osoittaen, että vaikka panostukset painottuvat lasten suuntaan, niin perhesukupolvi-
välisen solidaarisuuden tarpeet stimuloivat vanhemmille annettua apua ja perhe vastaa iäkkäiden vanhempien tuen tarpeisiin ainakin jossain määrin.

Vaikka perhesukupolvien välinen so- lidaarisuus mielletään yleensä positiiviseksi ilmiöksi, on sillä myös kääntöpuolensa. Perhesukupolvien välisellä tuella on nimittäin taipumus kasvattaa erilaisista lähtökohdista – perheistä ja suvuista – tulevien välistä epätasa-arvoa (Szydlik 2012). Se, että paremmat resurssit merkitsevät suurempia panostuksia omien lasten suuntaan, tarkoittaa samalla niiden kasautumista perhelinjoi- tain ja synnyttää siten hyvinvointie- roja lasten ikäpolven jäsenten keskuu- dessa. Vastaavasti iäkkäillä vanhemmilla ei välttämättä ole sellaista sukulaiver- kostoa, joka ylipäättään kykenisi vastaa- maan heidän avun tarpeisiinsa. Tasa- arvon ja erityisesti ikääntyvän väestön hyvinvoinnin kannalta on tärkeää, että hyvinvointivaltio takaa kattavat palve- lut sekä etuudet koko väestölle ja näin tasoittaa sekä sukupolvien välisiä että sisäisiä hyvinvointieroja.

VIITE

¹ Artikkelissa käytetään Sukupolvien ketju- hankkeen aineistoja. Hanketta rahoittaa Suomen Akatemia (nro. 250620). Tekijä on saanut rahoitusta artikkelin kirjoittamiseen myös Alli Paasikiven Säätiöltä.

KIRJALLISUUS

- Albertini, Marco & Kohli, Martin & Vogel, Claudia (2007) Intergenerational transfers of time and money in European families: common patterns — different regimes? *Journal of European Social Policy* 17 (4), 319–334.
- Attias-Donfut, Claudine & Ogg, Jim & Wolff, Charles-Francois (2005) European patterns of intergenerational financial and time transfers. *European journal of Ageing* 2 (3), 161–173.
- Bengtson, Vern L. (1975) Generation and family effects in value socialization. *American Sociological Review* 40 (3), 358–71.
- Bengtson, Vern L. & Roberts, Robert E. L. (1991) Intergenerational solidarity in aging families: an example of formal theory construction. *Journal of Marriage and Family* 53 (4), 856–70.
- Bengtson, Vern & Giarrusso, Roseann & Mabry, J. Beth & Silverstein, Merrill (2002) Solidarity, conflict, and ambivalence: complementary or competing perspectives on intergenerational relationships? *Journal of Marriage and Family* 64 (3), 568–76.
- Björnberg, Ulla & Latta, Mia (2007) The Roles of the Family and the Welfare State. The Relationship between Public and Private Financial Support in Sweden. *Current sociology* 55 (3), 415–445.
- Bonsang, Eric (2007) How do middle-aged children allocate time and money transfers to their older parents in Europe? *Empirica* 34 (2), 171–188.
- Brandt, Martina & Haberkern, Klaus & Szydlik, Marc (2009) Intergenerational Help and Care in Europe. *European Sociological Review* 25 (5), 585–601.
- Brandt, Martina (2013) Intergenerational help and public assistance in Europe. *European Societies* 15 (1), 26–56.
- Brandt, Martina & Deindl, Cristian (2013) Intergenerational Transfers to Adult Children in Europe: Do Social Policies Matter? *Journal of Marriage and Family* 75 (1), 235–251.
- Danielsbacka, Mirkka & Tanskanen, Antti O. (2012) Adolescent grandchildren's perceptions of grandparents' involvement in UK: An interpretation from life course and evolutionary theory perspective. *European Journal of Ageing* 9 (4), 329–341.
- Danielsbacka, Mirkka & Tanskanen, Antti & Hämäläinen, Hans & Pelkonen, Inka & Haavio-Mannila, Elina & Rotkirch, Anna & Karisto, Antti & Roos, J.P. (2013) Sukupolvien vuorovaikutus. Auttaminen ja yhteydenpito suurten ikäluokkien ja heidän lastensa elämässä. Väestöntutkimuslaitoksen julkaisusarja D 58/2013. Helsinki: Väestöliitto.
- Danielsbacka, Mirkka & Tanskanen, Antti O. (2015) Grandfather involvement in Finland: Impact of divorce, remarriage and widowhood. Teoksessa Ann Buchanan &

- Anna Rotkirch (toim.) *Grandfathers: International perspectives*. London: Palgrave Macmillan, painossa.
- Deindl, Cristian & Brandt, Martina (2011) Financial support and practical help between older parents and their middle-aged children in Europe. *Ageing and Society* 31 (4), 645–662.
- Fokkema, Tineke & ter Bekke, Susan & Dykstra, Pearl A. (2008) Solidarity between parents and their adult children. Netherlands interdisciplinary demographic institute. Amsterdam: Aksant.
- Grundy, Emily & Henretta, John C. (2006) Between elderly parents and adult children: a new look at the intergenerational care provided by the 'sandwich generation'. *Ageing & Society* 26 (5), 707–722.
- Haavio-Mannila, Elina & Majamaa, Karoliina & Tanskanen, Antti & Hämäläinen, Hans & Karisto, Antti & Rotkirch, Anna & Roos, J.P. (2009) Sukupolvien ketju. Suuret ikäluokat ja sukupolvien välinen vuorovaihtus Suomessa. Sosiaali- ja terveysturvan tutkimuksia 107. Helsinki: Kelan tutkimusosasto.
- Hank, Karsten & Buber, Isabella (2009) Grandparents Caring for their Grandchildren: Findings from the 2004 Survey of Health, Ageing, and Retirement in Europe. *Journal of Family Issues* 30 (1), 53–73.
- Henretta, John C. & Grundy, Emily & Harris, Susan (2002) The influence of socio-economic and health differences on parents' provision of help to adult children: a British–United States comparison. *Ageing and Society* 22 (4), 441–458.
- Hiilamo, Heikki & Niemelä, Mikko (2011) Paras turva perheessä? Suomen kotitalouksien väliset tulonsiirrot kansainvälisessä vertailussa. Teoksessa Birgitta Pessi & Juho Saari (toim.): Hyvien ihmisten maa. Auttaminen kilpailukyky-yhteiskunnassa. Diakonia-ammattikorkeakoulun tutkimuksia A31. Helsinki: Diakonia-ammattikorkeakoulu, 145–163.
- Hämäläinen, Hans & Tanskanen, Antti (2010) Perhesukupolvet ja taloudellinen auttaminen. Suurten ikäluokkien lapsilleen ja vanhemmilleen antama tuki. *Janus* 18 (4), 374–386.
- Hämäläinen, Hans & Tanskanen, Antti O. (2014) Autetaanko lapsia enemmän kuin vanhempia? Suurten ikäluokkien lapsilleen ja vanhemmilleen antama käytännön apu ja hoiva. *Yhteiskuntapolitiikka* 79 (4), 365–374.
- Igel, Corinne & Szydlik, Marc (2011) Grandchild care and welfare state arrangements in Europe. *Journal of European Social Policy* 21 (3), 210–224.
- Kalmijn, Matthijs & Saraceno, Chiara (2008) A Comparative Perspective on Intergenerational Support. *European Societies* 10 (3), 479–508.
- Karisto, Antti & Takala, Pentti & Haapola, Ilkka (1998) *Matkalla nykyaikaan: elintason, elämäntavan ja sosiaalipolitiikan muutos Suomessa*. Helsinki: WSOY.
- Lawton, Leora & Silverstein, Merrill & Bengtson, Vern L. (1994). *Solidarity Between Generations in Families*. Teoksessa Vern L. Bengtson & R. A. Harootyan (toim.) *Intergenerational Linkages – Hidden Connections in American Society*. New York: Springer, 19–44.
- Majamaa, Karoliina (2012) *Childcare as intergenerational support*. Teoksessa David G. Mayes & Mark Thomson (toim.) *The cost of children: parenting and democracy in contemporary Europe*. Cheltenham: Edward Elgar, 197–220.
- Majamaa, Karoliina (2013) The effect of socio-economic factors on parental financial support from the perspectives of the givers and the receivers. *European Societies* 15 (1), 57–81.
- Majamaa, Karoliina (2015) Who receives parental help? Parental financial support and practical help for adult children from the perspectives of givers and receivers. *Sosiaalietieteiden laitoksen julkaisuja 4:2015*. Helsinki: Helsingin yliopisto.
- Mulder, Clara H. & van der Meer, Marieke J. (2009) Geographical Distances and Support from Family Members. *Population Space and Place* 15 (4), 381–399.
- Schmid, Tina & Brandt, Martina & Haberkern, Klaus (2012) Gendered support to older parents: do welfare states matter? *European Journal of Ageing* 9 (1), 39–50.
- Szydlik, Marc (2008) Intergenerational Solidarity and Conflict. *Journal of Comparative Family Studies* 39 (1), 97–114.
- Szydlik, Marc (2012) Generations: connections across the life course. *Advances in life course research* 17 (3), 100–111.

Liitetaulukko 1. Multinomiaalinen logistinen regressioanalyysi: suurten ikäluokkien vanhemmilleen sekä lapsilleen antama käytännön apu. Taustalla vakioitujen perherakennemuuttujien tulokset (odds ratios, OR) (ref. ei lainkaan apua).

	Apu vanhemmille ^a		Apu lapsille ^b	
	Satunnaisesti	Toistuvasti	Satunnaisesti	Toistuvasti
Perherakennemuuttujat				
Vastaajan sukupuoli				
Nainen	1	1	1	1
Mies	1,53	0,82	1,81***	1,79***
Vanhemman/lapsen sukupuoli				
Nainen	1	1	1	1
Mies	0,82	0,6	0,80**	0,65***
Lasten määrä^c	0,94	0,81*	0,84***	0,77***
Elossa olevien vanhempien määrä				
Ei vanhempia elossa	-	-	1	1
Vain toinen vanhemmista	-	-	0,88	1,02
Molemmat vanhemmat	-	-	0,59	1,01
Alle 12-vuotiaita lapsenlapsia				
<i>Ei ole</i>	1	1	-	-
<i>On</i>	1,06	1,1	-	-
	pseudo r ² =0,14 n=478		pseudo r ² =0,07 n=3019	

^a Mallissa vakioitu myös: vastaajan parisuhdetilanne, koulutusaste, pääasiallinen toiminta, koettu terveydentila, sisarusten ja elossa olevien vanhempien määrä, asuinetaisyys vanhempaan, vanhemman ikä ja asuinpaikka sekä arvioitu terveydentila ja taloudellinen tilanne

^b Mallissa vakioitu myös: vastaajan parisuhdetilanne, koulutusaste, pääasiallinen toiminta, koettu terveydentila, asuinetaisyys lapseen, lapsen ikä, lapsen arvioitu taloudellinen tilanne sekä alle 12-vuotiaat lapsenlapset

^c Vertailuluokka vanhempia koskevissa malleissa 0 lasta ja lapsia koskevissa 1 lapsi

*p<.05 **p<.01 ***p<.001

Liitetaulukko 2. Multinomiaalinen logistinen regressioanalyysi: suurten ikäluokkien vanhemmilleen sekä lapsilleen antama hoiva-apu. Taustalla vakioitujen perherakennemuuttujien tulokset (odds ratios, OR) (ref. ei lainkaan apua).

	Apu vanhemmille ^a		Apu lapsille ^b	
	Satunnaisesti	Toistuvasti	Satunnaisesti	Toistuvasti
Perherakennemuuttujat				
Vastaajan sukupuoli				
Nainen	1	1	1	1
Mies	0,68	0,39**	0,66**	0,35***
Vanhemman/lapsen sukupuoli				
Nainen	1	1	1	1
Mies	0,54	0,53	0,68**	0,43***
Lasten määrä^c	1,23*	0,95	0,89	0,58***
Elossa olevien vanhempien määrä				
Ei vanhempia elossa	-	-	1	1
Vain toinen vanhemmista	-	-	1,06	1,06
Molemmat vanhemmat	-	-	1,1	1,39
Alle 12-vuotiaita lapsenlapsia				
Ei ole	1	1	-	-
On	0,73	0,96	-	-
	pseudo r ² =0,17	n=483	pseudo r ² =0,14	n=1988

^a Mallissa vakioitu myös: vastaajan parisuhdetilanne, koulutusaste, pääasiallinen toiminta, koettu terveydentila, sisarusten ja elossa olevien vanhempien määrä, asuinetäisyys vanhempaan, vanhemman ikä ja asuinpaikka sekä arvioitu terveydentila ja taloudellinen tilanne

^b Mallissa vakioitu myös: vastaajan parisuhdetilanne, koulutusaste, pääasiallinen toiminta, koettu terveydentila, asuinetäisyys lapseen, lapsen ikä, lapsen arvioitu taloudellinen tilanne sekä lastenlasten määrä

^c Vertailuluokka vanhempia koskevilla malleissa 0 lasta ja lapsia koskevilla 1 lapsi

* $p < .05$ ** $p < .01$ *** $p < .001$